

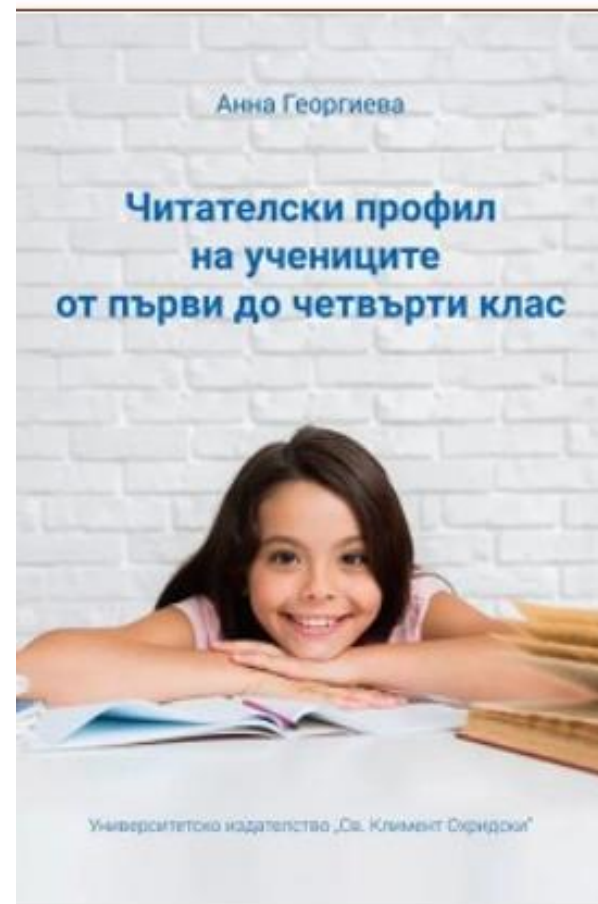
ВЛИЯНИЕ НА ЧЕТЕНИТЕ КНИГИ ПРИ ФОРМИРАНЕ НА МОТИВАЦИЯ, СВЕТОГЛЕД И ЛИЧНОСТТА НА УЧЕНИЦИТЕ В 1. – 4. КЛАС

доц. д-р Анна Георгиева – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, ag@uni-sofia.bg

ас. Ивелина Аспарухова – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, i.asparuhova@fnoi.uni-sofia.bg

**Публикации и научни изследвания на доц. д-р Анна Георгиева:
читателски интереси на учениците, обучението по извънкласно четене (1951 – 2025 г.),
произведения и текстове в 27-те алтернативни читанки за 1. – 4. клас (с първи тираж 2016 – 2019 г.)**

Резюме:

В студията се коментира въздействие на съдържанието на четените книги при формиране на личността и светогледа на читателя. Предложени са заглавия на книги от съвременни автори и с различна тематична насоченост: надграждане на изучавани в училище знания, енциклопедии, книги за българските празници и традиции.

Поставен е акцент към книги, свързани с формиране на емоционалната интелигентност и етикетно общуване, обноски в публичното пространство. В книги за деца се засягат и „трудни теми“ – развод, смърт, полово възпитание.

Коментира се как съдържанието на четените книги влияе при формиране на мотивацията, светогледа и усещането за социално приемливо поведение у подрастващите. Изразява се убеденост, че е по-добре у децата да се поддържа положителна мотивация и да се препоръчват за самостоятелно четене книги, в които сюжетът насърчава любопитството на читателя, съдействат за формиране на социално приемливо поведение и езиковият изказ в книгата е образец за подражание.

Книги с неподходящо съдържание за деца – убийство, вулгарни думи

Прилича на безжизнена парцалена кукла с широко отворени очи. Спомням си криминалните филми, в които много жени биват убити и лежат като безжизнени парцалени кукли, и си казвам: „Това е то, убих мама.“

Така започва приключението на Икар, с прякор Тиквичка, деветгодишно момченце, което по случайност застрелва майка си алкохоличка. Колкото и парадоксално да звучи, тази трагедия му се отразява донякъде благотворно. Момчето е заведено в приемен дом, където изучава със затрогващата наивност на детския си поглед един нов свят, който не го плаши. Света на Симон, който знае всичко, на Ахмед, който хленчи за щяло и нещяло, на Беатрис, чийто пръст не излиза от носа ѝ, на Жужуб, който компенсира отсъствието на майка си, като се тъпче със сладкиши, на Камий... в която се влюбва. „Животът ми като Тиквичка“ е разказ и смешен, и разтърсващ за нелеката съдба на децата в едно предполагаемо високо развито социално общество, разказ, завършващ с (не)очаквано щастлив край.

Книги с неподходящо съдържание за деца – убийство, вулгарни думи

Жил Парис - „Животът ми като Туквичка“

От малък искам да убия небето заради мама, която непрекъснато повтаря:

- Небето, Туквичката ми, е огромно, за да ни припомни колко нищожни сме ние тук, долу.
- Животът е по-лош от сивото, покрито с мръсни облаци небе, от което ваят само нещастия.
- Всички мъже витаят в облаци. Нека си останат там, заедно с глупавия ти баща, дето тръгна да обикаля света с една кокошка.

Понякога мама не знае какво говори.

Бил съм много малък, когато татко е заминал, но така и не разбрах защо е взел кокошка от съседите за околосветското си пътешествие. Кокошките са много глупави, изяждат зърната, които им потапям в бира, олюляват се и със сетни сили стигат до стената, преди да се катурнат.

Мама не е виновна, че гърдори глупости. Виновни са бирите, дето ги пие пред телевизора.

Тя ругае небето и ме нашлапва, без дори да съм направил пакост.

Затова си мисля, че небето и шамарите са свързани. Ако убия небето, мама ще миряса и ще мога да гледам телевизия, без да ям страхотен пердах.

Днес е сряда. Учителката казва, че е „детската неделя“.

Аз предпочитам да ходя на училище. Мама сега пред телевизора, на мен ми се играе на топчета с Грегори, но той живее далеч и не може да преспи у нас, откакто майките ни се скараха заради топката и счупения прозорец. По телефона мама каза, че Грегори е: „Непрокопсаник“ и затвори с едно: „Мръсна курва“, докато от другата страна дамата крещеше: „Това е за предпочитане пред алкохоличка“.

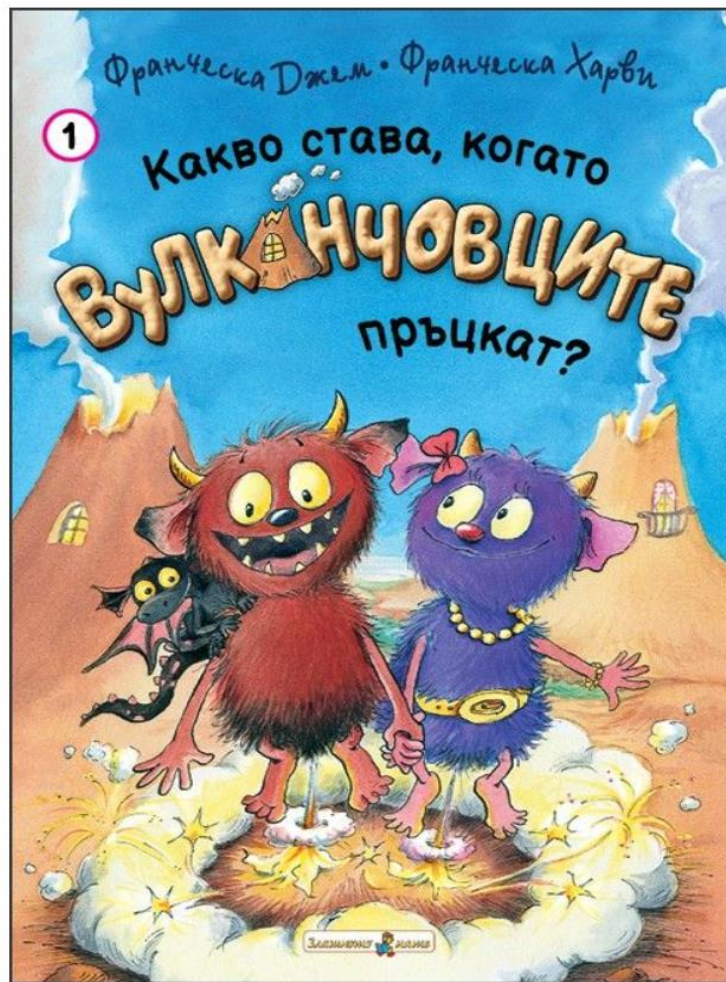
Подканям мама: „Ела да си играем на топчета“, но тя се обръща към телевизора: „Внимавай, зад тебе е, ще те убие“, аз настоявам, ала мама продължава да нарежда на екрана: „Какъв глупак е тоя“, и не зная дали глупакът съм аз, или господинът, дето го утрепах, въпреки че мама го предупреди.

Качвам се в стаята си и наблюдавам през прозореца сина на съседите, който няма нужда от никого, за

Книги с неподходящо съдържание за деца – убийство, вулгарни думи

- „Прилича на безжизнена парцалена кукла с широко отворени очи. Спомням си криминалните филми, в които много жени биват убити и лежат като безжизнени парцалени кукли, и си казвам: „Това е то, убих мама“ (Парис 2018: 2, цит. по <https://www.colibri.bg/bg/shop/zhil-pari-zhivotyt-mi-kato-tikvichka>).
- „Всички мъже витаят в облаците. Нека си останат там заедно с глупавия ти баща, дето тръгна да обикаля света с една кокошка“ (Парис 2018: 1, цит. по <https://www.colibri.bg/bg/shop/zhil-pari-zhivotyt-mi-kato-tikvichka>).
- Грегори е „непрокопсаник“, а майка му: „мръсна курва“. На което тя не остава длъжна и отвръща: „– Това е по-добре от алкохоличка.“ (Парис 2018: 2, цит. по <https://www.colibri.bg/bg/shop/zhil-pari-zhivotyt-mi-kato-tikvichka>).
- ИЗВОД: Чрез описаните събития и речта на героите се внушава тотално неуважение към родителите и толерантност към жаргонен начин за изразяване, с който се нагрубява друг човек – връстник или възрастен. Създава се усещане, че светът е изпълнен само с опасности и агресия, на която следва да се простивостои чрез агресия, а не чрез избягването ѝ и опит за установяване на равноправни отношения, в които с думи се обяснява какво желаят двете страни в конфликтната ситуация.

„Какво става, когато Вулканчовците пръцкат?“ (Джем, Харви 2024) – неподходящи думи и поведение в книга за 4 – 7-годишни деца, невярна представа за света – вулкан, газове от изригването – метафора с груби думи: „пърди“, „смърди“, „противен“

Тракащият дядо

Фламбия и Крато погледнаха към вулкана, където живееше семейството на Крато. Дядо Вулко подаде рошавата си глава през кратера. Изпъзна от него с пъшкане и се плъсна в тракащото си буре. Чак тогава нагласи на главата си и предпазния шлем от тиква.

Тракащото буре беше снабдено с верижни колела и с еленски рога вместо кормило. Дядо Вулко освободи спирачката. Бурето подскочи по склона на вулкана и стигна чак до речния бряг. Шлемът от тиква и зъбите на дядо Вулко също тракаха.

– Писта-а-а! Деди пристига!

Дядото рязко натисна аварийната спирачка и бурето спря точно до Крато. Обгърна го облак прах и Крато се разкашля.

Дядо Вулко слезе от тракащото буре и тупна внука си по гърба.

– Дядо, изгорелите газове от твоето возило са почти толкова противни, колкото смрадливите ти пръдни! – рече Крато.

– Ало, какво си позволяваш? – от възмущение дядо Вулко зае поза и пръдна силно. От задните му части

„Какво става, когато Вулканчовците пръцкат?“ (Джем, Харви 2024) – неподходящи думи и поведение в книга за 4 – 7-годишни деца и детска аудитория

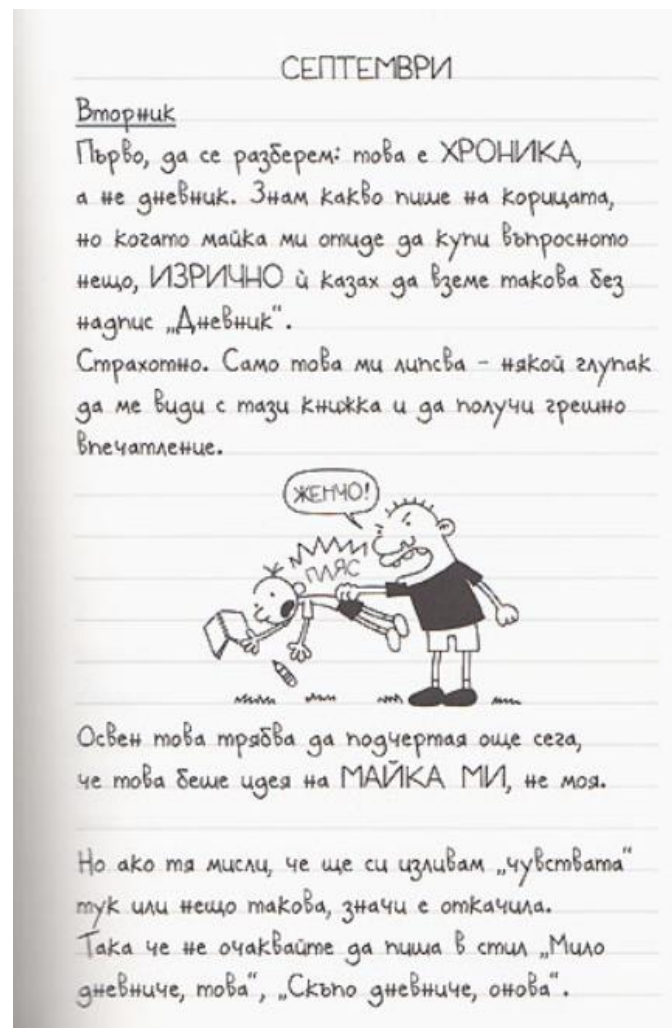
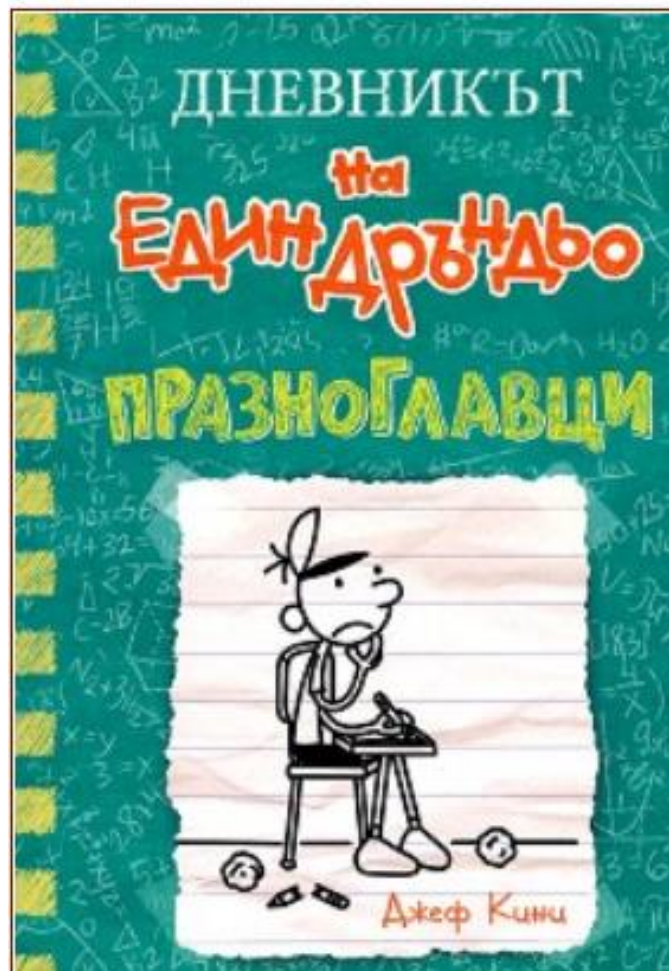
- „ – Дядо, изгорелитеи газове от твоето возило са почти толкова противни, колкото смрадливите ти пръдни! – рече Крато. “

„ – Ало, какво си позволяваш? – от възмущение дядо Вулко зае поза и пръдна силно.“

В рекламата на книгата в сайта е заявено: „В края на краищата те са вулкани и имат много огън в дунетата си!“ (Джем, Харви, 2024: 27, цит. по <https://www.zlatnotopate.bg/bg/product/1255>).

ИЗВОД: „Възрастният“, който трябва да е коректив, целенасочено извършва действието, от което (уж) се възмущава и укорява с думи. Метафората на авторите вероятно е в обратната посока – визира се обективното отделяне на различни по химичен състав газове от съседните вулканични кратери. Но децата го възприемат като реално физическо и физиологично действие за отделяне на газове от героите в книгата. И това поражда смях, но и липсва възпитателното въздействие към децата, че подобен тип действия не следва да се изпълняват в присъствието на друго лице.

„Дневниците на един дръндьо. Празноглавци“, Джеф Кини, 2024 – иронично отношение към ученето, знанието и паметта

Когато си дете, използваш мозъка си главно за учене. И голяма част от мощността му отива за запаметяване на безполезни факти като имена на вицепрезиденти и текстове на песнички от детската градина.

Едно голямо неудобство е, че мозъкът е в главата ти и трябва да го разнасяш навсякъде със себе си. Ако някога успеят да разрешат този проблем, училището ще стане съвсем различно.

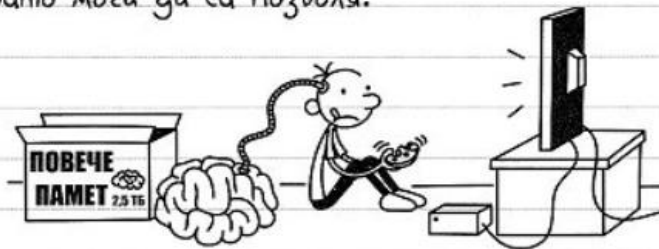
„Дневниците на един дръндьо. Празноглавци“, Джеф Кини, 2024 – иронично отношение към ученето, знанието и паметта

Предполагам, сам съм си виновен, че си пълня ума с дреболици като кодове за шмекеруване във видеоигри и мелодии от стари сериали. Така в него вече не е останало място за нещата, които наистина имат значение.

Проблемът с мозъка е, че обемът му е ограничен, така че в някакъв момент свободната памет свършва. И старите хора се затрудняват с ученето на нови неща само защото мозъците им са препълнени.

Някой ден ще измислят как да ни добавят още памет. Тогава ще си купя най-големия външен диск, който мога да си позволя.

Междувременно се старая внимателно да подбирям с какво си пълня главата. Затова, ако някой ми говори неща, които не е необходимо да зная, просто се опитвам да го заглуша.

„Дневникът на един Дръндьо. Празноглавци“ – Джеф Кини, 2024 - иронично отношение към ученето, знанието и паметта

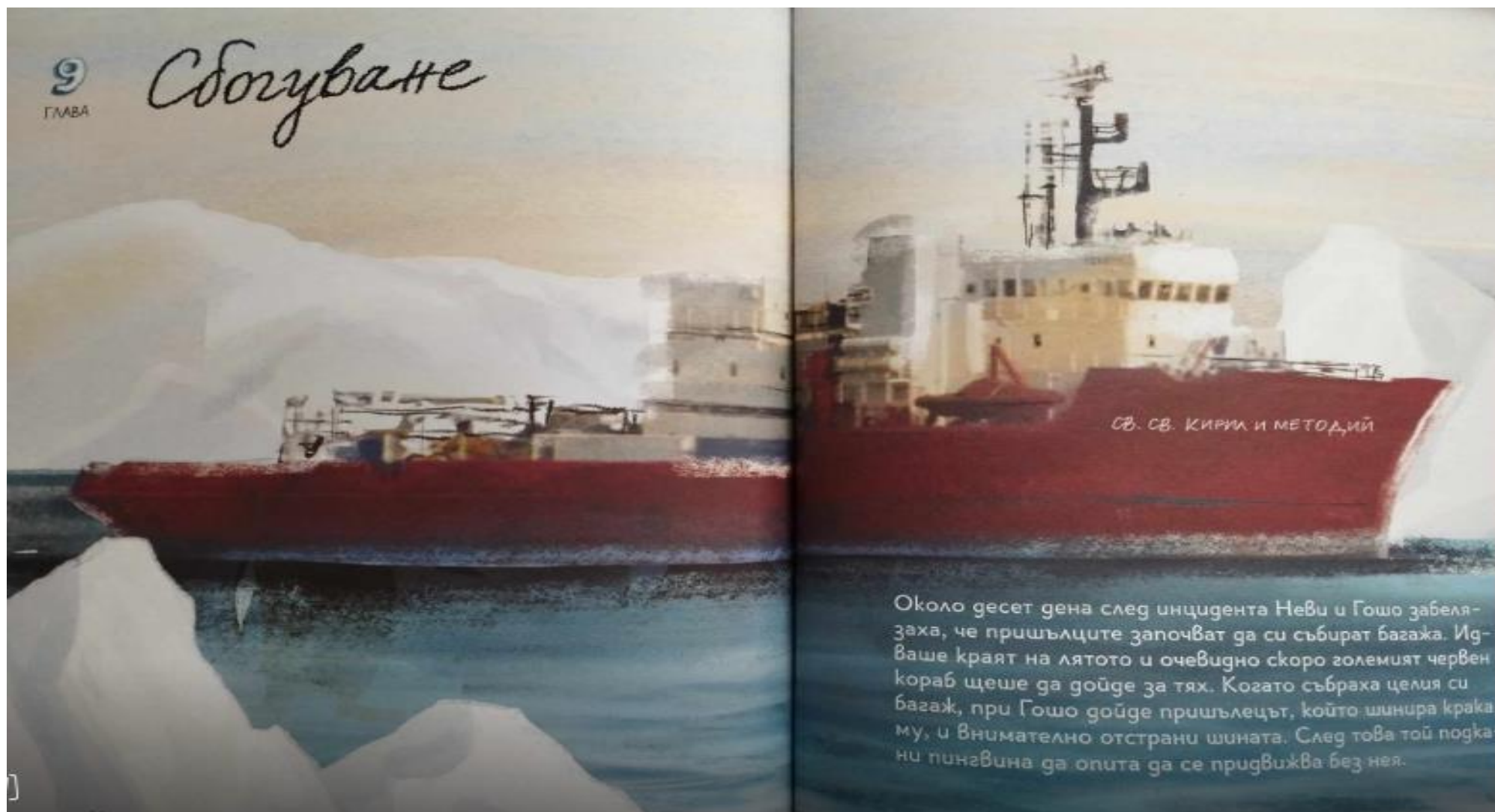
- „Едно голямо неудобство е, че мозъкът е в главата ти и трябва да го разнасяш навсякъде със себе си. Ако някога успеят да разрешат този проблем, училището ще стане съвсем различно“ (Кини, 2024: 4). ... „Би било страхотно, ако мозъкът ти може да се учи в клас, докато се занимаваш с приятни неща“ (пак там: 6).
- „Проблемът с мозъка е, че обемът му е ограничен, така че в някакъв момент свободната памет свършва. И старите хора се затрудняват с ученето на нови неща само защото мозъците им са препълнени. “ ... „Някой ден ще измислят как да ни добавят още памет. Тогава ще си купя най-големия ъпгрейд, който мога да си позволя. Междувременно се старая внимателно да подберам с какво си пълня главата. Затова, ако някой ми говори неща, които не е необходимо да зная, просто се опитвам да го заглуша. “ (Кини, 2024).
- извод: При буквално разбиране и интерпретиране на текста се внушава на подрастващите, че не трябва да се учи и помни в детска възраст и в училище, за да успеят да съхранят себе си и капацитета на паметта си до по-късна възраст. Внушава отказ от отговорност и правото сам да контролираш собствения си живот, защото някой друг ще „измисли“ и „ще добави“ памет, която обаче е необходимо „да си купиш“, а не чрез собствени усилия и воля да формираш.

Книги с положително съдържание и влияние

„Антарктида – бяла приказка. Историята на пингвина Гошо“ - проф. Хр. Пимпирев, Е. Виткова, 2021

Книги, свързани с науката – *Антарктида...*, проф. Хр. Пимпирев, Е. Виткова, 2021

Книги, свързани с науката – *Антарктида...*, проф. Хр. Пимпирев, Е. Виткова, 2021

Книги, свързани с науката – *Антарктида...*, проф. Хр. Пимпирев, Е. Виткова, 2021

Надграждане на изучаваните в училище знания

Книги с образователно съдържание

ОЛЕ КЪОНЕКЕ ХАНС КЪОНЕКЕ

ЧУЙ ТОВА!

50 МУЗИКАЛНИ
ИНСТРУМЕНТА
И ТЯХНОТО ЗВУЧЕНЕ

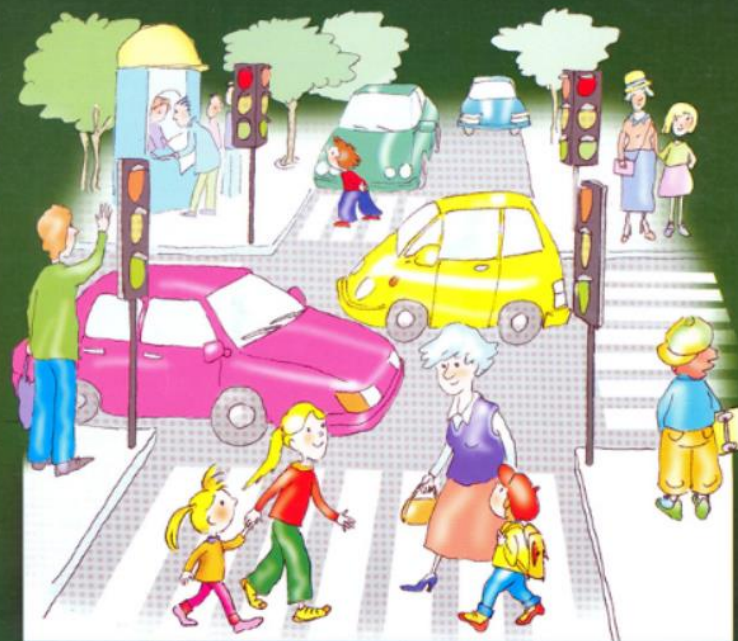
НЕЛИ МАРГАРИТОВА

ПРИКАЗКИ ЗА ПРЕПИНАТЕЛНИТЕ ЗНАЦИ

И МАЛКОТО ТИРЕ НА ГОСПОДИН ЧУЧЧЕ

ИЛЮСТРАЦИИ:
ЯНА ТРИВИШКА

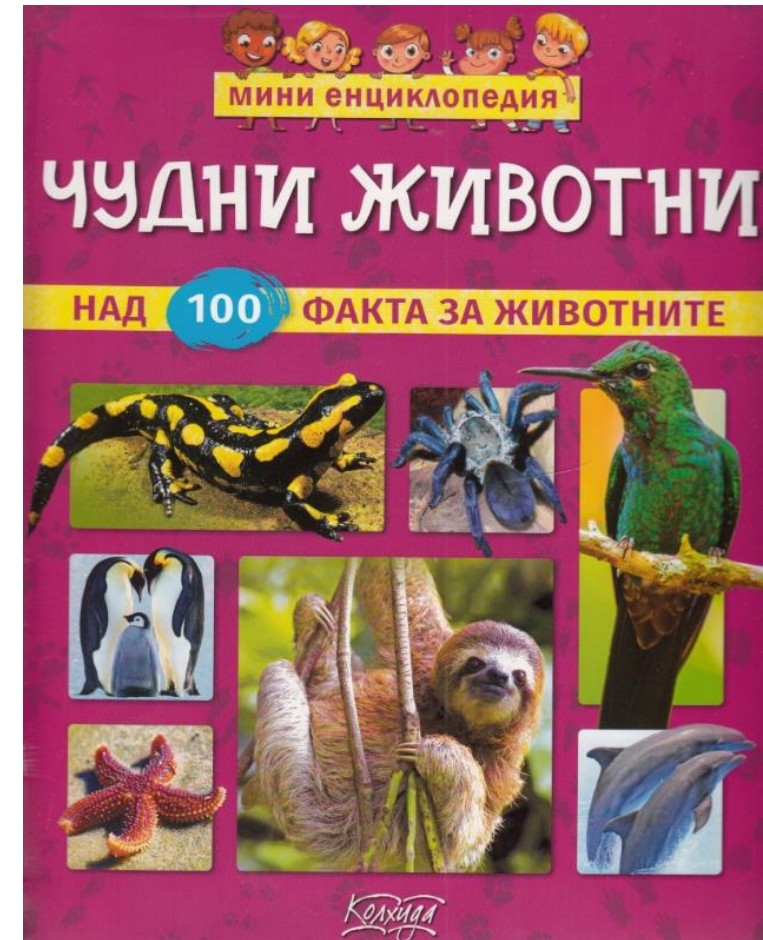
САМИ НА ПЪТЯ

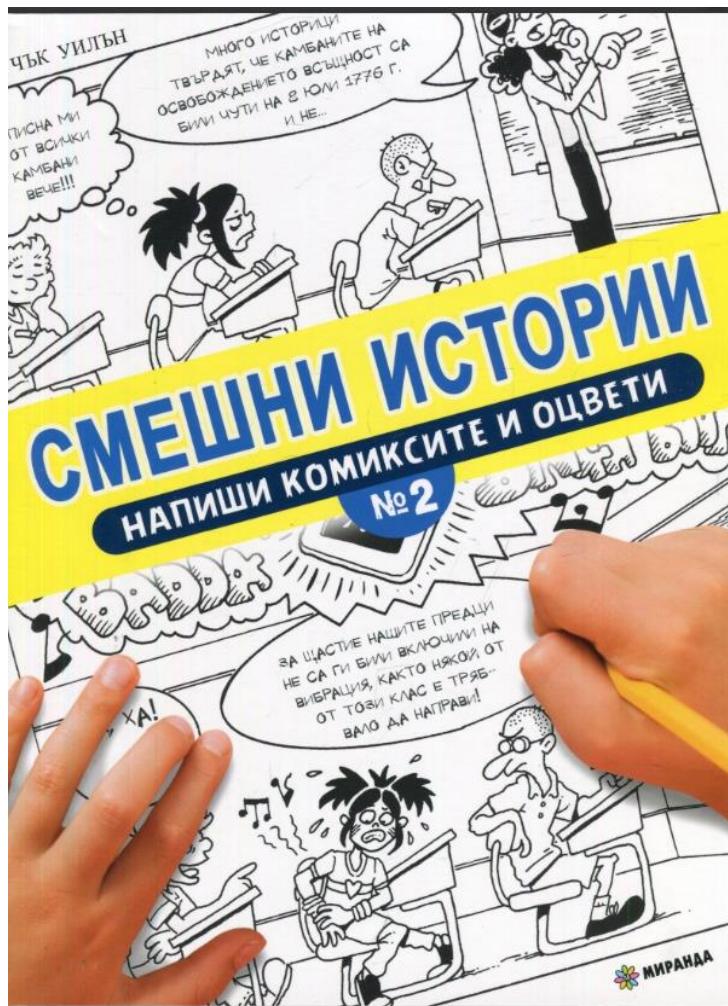
РИВА

учебно помагало за **4** клас
с правила за движение на пътя

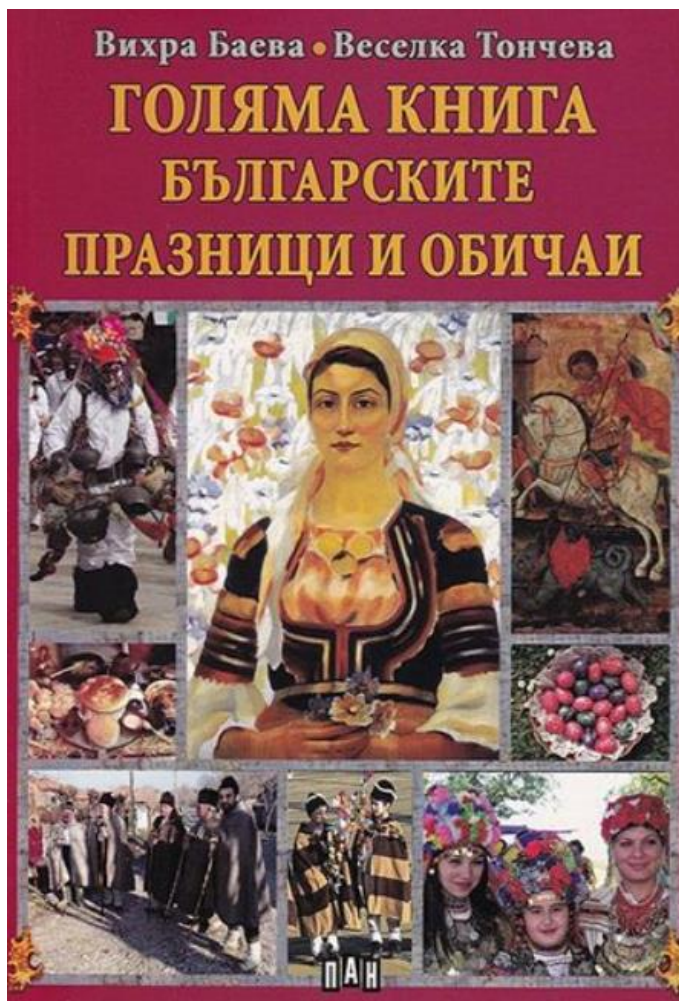
Енциклопедии — факти и наука в кратък текстов блок

Стимулиране на логическото мислене и проява на творческите способности на учениците

Формиране и обогатяване на знанията на учениците за празниците, традициите и обичаите от българския фолклор

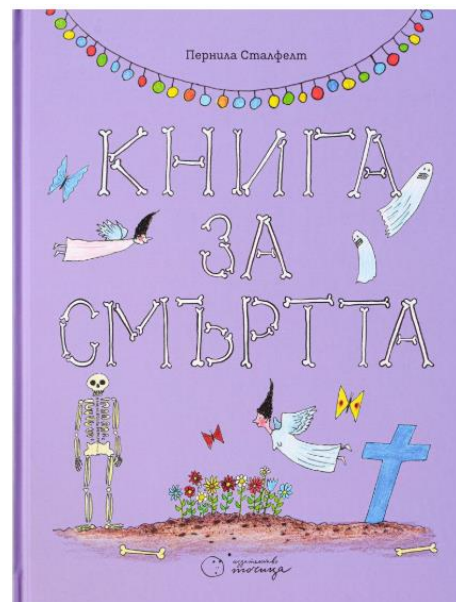
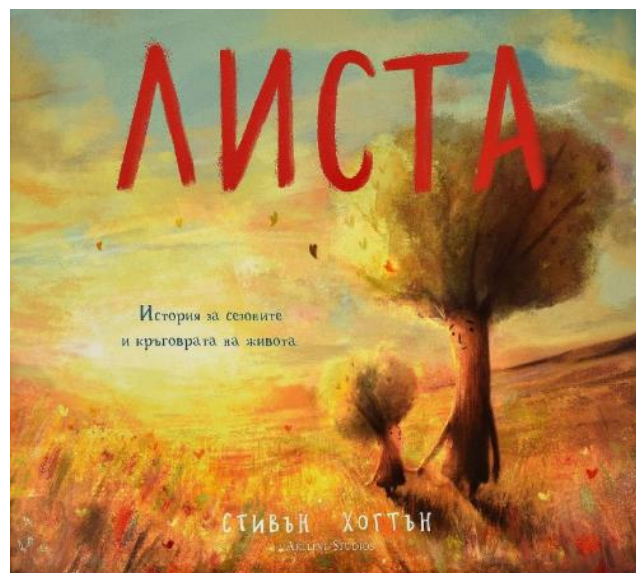
Хедонистичната функция на четенето — забавление и интелектуално усилие

Формиране на емоционална интелигентност, правила за етикетно и вежливо общуване

Книги по „трудни теми“ – развод на родителите, загуба и смърт, полово възпитание...

Литература:

Таблица 1. Учебни помагала и книги, чрез които се надграждат знанията на учениците и съответстват на читателските интереси на подрастващите (някои примери)

№	автор, заглавие, издателство, година
	Тематична област: Надграждане на изучаваните в училище знания
1.	Мирчева, И. Бобърът и неговите приятели. STEAM. Проекти за 4. клас. (наука, технологии, инженерство, изкуство, математика). София: Клет-България, 2023.
2.	Мирчева, И. Малки изследователи за 4. клас. (учебно помагало Човекът и природата за избираемите учебни часове). София: Клет-България, 2019.
3.	Витанов, Л., Е. Манчева, С. Витанова, М. Кирилова, М. Тороманова. Голямата ваканция с умните дребосъчета: учебно помагало след 3. клас. София: Рива, 2014.
4.	Милушева, Д., И. Мехмедали, М. Миланова. Детективски истории. По следите на изчезналите котки (учебно помагало по проблемно базирано обучение за 2. клас). София: Просвета-София, 2020.
5.	Къонеке, О., Х. Къонеке. Чуй това! 50 музикални инструмента. София: Прозорец, 2024.
6.	Маргаритова, Н. Приказки за препинателните знаци и малкото тире на господин Чукче. София: Рибка, 2024.
7.	Дерменджиева, М. Сами на пътя. учебно помагало за 4. клас с правила за движение на пътя. София: Рива, 2022.

Литература:

	Тематична област: Енциклопедии
8.	Спортни автомобили (над 100 факта за света около нас) мини енциклопедия. София: Колхида, 2023.
9.	Чудни животни (над 100 факта за животните) мини енциклопедия. София: Колхида, 2022.
10.	Моята първа книга Какво е дала България на света. София: ПАН, 2018, съставител: Валери Манолов.
11.	Уулф, А., А. Лоури. Енциклопедия на технологиите. София: ПАН, 2024.
	Тематична област: Стимулиране на творческите способности и логическо мислене
12.	Уилън, Ч. Смешни истории. Напиши диалозите и оцвети. изд Миранда, 2019.
13.	Лесни оригами. (22 модела, стъпка по стъпка, 24 цветни листа). изд. Фют, 2018.
14.	Брюк, Ю. Х. Хавас. Логика. Тестове за интелигентност за деца. София: СофтПрес, 2016.
15.	Батльори, Х. 116 игри за трениране на мозъка (логически, математически, езикови задачи). София: <u>Colibri</u> , 2022.
	Тематична област: Български традиции и обичаи
16.	Кънчева, Н. Традициите – празници, обичаи, фолклор, над 100 факта за България, мини енциклопедия. София: Колхида, 2019.
17.	Желева, Ст., Д. Василев. Кукери и сурвакари. Символи, обичаи и наследство за поколенията. София: Рива, 2022.
18.	Тончева, В., В. Баева. Голяма книга българските празници и обичаи. София: ПАН, 2019.

Литература:

	Тематична област: <i>Емоционална интелигентност, добри обноси, полезни умения</i>
22.	Басарова, Н. Детска академия за добри обноси. Практически наръчник за деца (и родители). София: СофтПрес, 2019.
23	Бейли, Дж., Фелиция Л. Моите пари. Илюстрирана енциклопедия. София: изд. Световна библиотека, 2025.
24.	Петрановска, Л. Какво да направиш, ако ... кн.1. София, изд. Миранда, 2023.
25.	Делпорт, К. Малкият принц. Моята книжка за чувства (радост, изненада, гняв, любов, страх, тъга). София: Кибеа, 2022.
26.	Чопра, М. Просто чувствай. Как да бъдеш по-силен, по-щастлив, по-здрав и още. София: Кибеа, 2022.
27.	Исърн, С. Емоци-о!-метърът на инспектор Крок. Определи, измери и овладей емоциите си. изд. Мармот, 2022.
28.	Милева, Н., П. Терзииванова, Я. Казакова. Българските народни приказки – ключ към емоциите на нашите деца. изд. Enthusiast Books, 2023.
	Тематична област: <i>Трудни теми</i>
29.	Джулиана, В. В, С. Солина, А. Ванхоф. Моят куфар на точки. изд. Enthusiast Children's Books, 2023.
30.	Хогтън, Ст. Листа. изд. Артлайн Студиос, 2021
31.	Сталфелт, П. Книга за смъртта. изд. Точица, 2020.
32.	Роа, А., М. Каролин. За птичките и пчеличките. (интимните части под лупа). изд. Enthusiast Children's Books, 2025
33.	Херцог, А., Ж. Турлониас. Бебето в корема на мама. изд. Фют, 2017.

Литература:

- Георгиева 2020: ГЕОРГИЕВА, А. *Съвременни проекции на обучението по български език и литература в началните класове*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2020. ISBN 978-954-07-4930-3.
- Георгиева 2012: ГЕОРГИЕВА, А. *Обучението по извънкласно четене в началните класове*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2012, ISBN 978-954-07-3403-3.
- Георгиева 2023: ГЕОРГИЕВА, А. *Читателски профил на учениците от първи до четвърти клас*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2023. ISBN 978-954-07-5776-6.
- УП по БЕЛ 1. клас 2015: *Учебна програма по български език и литература за първи клас (общообразователна подготовка)*. София: МОН, 2015, утвърдена със Заповед РД№ 09-1857 от 17.12.2015 г.
- Сточева 2018: СТОЧЕВА, ВАЛ. *Животът ми като тиквичка: разтърсваща история за семейството и за липсата му*. [онлайн] 5 януари, 2018 г.
<https://detskiknigi.com/zhivota-t-mi-kato-tikvichka/> [прегледан 22.04.2025]

Литература:

- Здравкова, Власева, Тунева, Драганова, Врачовска 2016: ЗДРАВКОВА, С., Т. ВЛАСЕВА, Р. ТУНЕВА, Т. ДРАГАНОВА, М. ВРАЧОВСКА. *Книга за учителя. Български език и литература за 1. клас*. София: ИК Анубис, 2016. ISBN 978-619-215-030-3.
- Здравкова, Власева, Тунева-Христова, Драганова, Петрова 2017: ЗДРАВКОВА, СТ., Т. ВЛАСЕВА, Р. ТУНЕВА-ХРИСТОВА, Т. ДРАГАНОВА, М. ПЕТРОВА. Буквар за първи клас (печатно издание с електронен вариант). София: „Клет България (Анубис)“, 2017. ISBN 978-619-215-045-7.
- Бисерова 2022: БИСЕРОВА, В. *Отговорността да се издават книги за деца = The Responsibility to Publish Children`s Books*. В: Изкуството да се пише за деца днес – между модерните послания и фантазията: Сборник с доклади, XXIV Национален фестивал на детската книга, Сливен 11-12. май 2022. Сливен: изд. Регионална библиотека „Сава Доброплодни“, 2022, стр.: 209-214, ISBN 978-619-7239-36-2.
- Бисерова 2025: БИСЕРОВА, В. *Изданията за деца като инструмент*. В: Сборник с доклади от Кръгла маса (28 – 29.04.2025 г.) на тема „Съвременната българска литература за деца и юноши“ по проект „Българската литература за деца и юноши XX – XXI в.“ по ФНИ дог. № КП-06-Н06/7 от 17.11.2021 г. София, изд. БАН, 2025.

Литература – книги за деца

- Пимпирев, Виткова 2021: ПИМПИРЕВ, ХР., Е. ВИТКОВА. *Антарктида – бяла приказка. Историята на пингвина Гошо*. София: Авлига, 2021. ISBN 978-619-7245-31-8.
- Парис 2018: ПАРИС, ЖИЛ. *Животът ми като тиквичка*. София: Колибри, 2018. <https://www.colibri.bg/bg/shop/zhil-pari-zhivotyt-mi-kato-tikvichka>. ISBN 978-619-02-0088-8.
- Джем, Харви 2024: ДЖЕМ, ФРАНЧЕСКА, ФРАНЧЕСКА ХАРВИ. *Какво става, когато Вулканчовците пръкват?*. София: Златно пате, ISBN 978-619-181-365-0. <https://www.zlatnoto-pate.bg/bg/product/1255>
- Кини 2024: КИНИ, ДЖЕФ. *Дневникът на един дръндьо. Празноглавци*. Duo Design, 2024. преводач Михаил Балабанов. достъпно на <https://www.book.store.bg/p358957128/dnevnikyt-na-edin-dryndio-kniga-18-praznoglavci-dzhef-kini.html> (прегледан 30.04.2025)

ВЛИЯНИЕ НА ЧЕТЕНИТЕ КНИГИ ПРИ ФОРМИРАНЕ НА МОТИВАЦИЯ, СВЕТОГЛЕД И ЛИЧНОСТТА НА УЧЕНИЦИТЕ В 1. – 4. КЛАС

доц. д-р Анна Георгиева – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, ag@uni-sofia.bg

ас. Ивелина Аспарухова – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, i.asparuhova@fnoi.uni-sofia.bg

„Книгата е прозорец към света“, затова е особено важно какво ще предложим на децата си да виждат през този прозорец и каква далечна перспектива ще изградим у тях още от детска възраст чрез книгите, които им предлагаме за самостоятелно четене.